

скорченне положення на правому боці з нестійкою орієнтацією. Представлені в погребеннях тонкостенні кубки, черпаки, циліндроподібні посудини, бронзовий ніж, височні кільця типові для групи мало досліджених пам'яток Северо-Западного Причорномор'я кінця епохи бронзи: бескурганні могильники (Волошківське, Федорівка, Ігрень — в Надпорож'є, Широке у Скадовська) і окремих курганних і бескурганних погребень (Кичкас, Привольне, Первомаївка, Лукьянівська, Каланчак, Калфа і др.).

Сходство матеріалів цих могильників з знахідками з поселень у Змеєвці, Бабині, Дерев'яки, Кишинівці і з могилами у Завадовці, Кардашівці і інших дозволяє відносити могильник до хутора Компаніївці до групи сабатянівських пам'яток на пізньому етапі і датувати його X — початком VIII вв. до н. е.

Б. Д. МИХАЙЛОВ

Поховання доби бронзи в Північному Приазов'ї

До Мелітопольського краєзнавчого музею з Приморська надійшло повідомлення, що під час земляних робіт знайдені скупчення людських кісток і уламки кераміки. В результаті обстеження цієї ділянки автор виявив поховання, що належало до знесеного кургану. Курган розташовувався на південному виїзді з Приморська до Нового Берега, майже біля самого Азовського моря, на другій терасі лівого корінного берега р. Обіточної.

При розчищенні поховання відкрито підпрямокутну яму з заокругленими кутами, заглиблену в материк на 140 см. Розміри її 180 × 93 см. В ґрунтовій ямі був кістяк дорослого чоловіка — випростаний, орієнтований головою на північний захід, з ногами, злегка скорченими, і руками, витягнутими вздовж тулуба. На рівні плечей справа від похованого стояв глиняний ліпний, поганого випалу горщик з крученою ручкою, короткими вінцями і округлим тулубом, що переходить у загострене дно (рис. 1, 4). Вінця і більша частина ручки прикрашені шнуровим орнаментом — «ялинкою». Найближчу аналогію ця посудина щодо орнаменту знаходить у комплексах північнокавказької культури, а також Приазов'я і Придніпров'я ¹.

Нижче горщика, на рівні тазової частини кістяка трапилася грушевидної форми булава з нефриту (рис. 1, 3). Її ширина по тулубу 70 мм, висота 50, діаметр отвору 18 мм. Булава належить до другого типу, за класифікацією Т. Б. Попової ². Ареал подібних знахідок великий. Так, вони були виявлені в неолітичних могильниках — Маріупольському, Микільському, а також у похованнях катакомбного часу Північного Приазов'я — на р. Молочній і поблизу с. Миколаївка на Дніпрі ³.

На кістках таза похованого лежав мідний ніж, що мав трикутну форму і довгий держак (рис. 1, 1), типовий для ямно-катакомбної доби ⁴.

Дуже цікавою знахідкою, але не остаточно визначеною є дерев'яна

¹ В. И. Марковин. Культура племен Северного Кавказа в эпоху бронзы. — МИА, № 93. М., 1960, стор. 68, рис. 29, 1; Т. Б. Попова. Племена катакомбной культуры. М., 1955, стор. 66, рис. 14; О. Ф. Лагодовська, О. Г. Шапошников, М. Л. Макаревич. Михайлівське поселення. К., 1962, стор. 86, табл. VII, 7.

² Т. Б. Попова. Вказ. праця, стор. 168.

³ М. Макаренко. Маріупольський могильник. К., 1933, стор. 29—34; Д. Я. Телегин. Никольський могильник епохи неоліта — міді в Надпорож'є. — КСИА, вып. XI. К., 1961, стор. 23, рис. 3, 3; К. Ф. Смирнов. Кургани біля м. Великого Токмака. — АП, т. VIII. К., стор. 172, мал. 127, 3—4; Каталог коллекций А. П. Поля в Екатеринославе, вып. 1, 1893, стор. 25, табл. II, рис. 375.

⁴ С. С. Березанська. Бронзовий вік на Україні. К., 1964, стор. 54—63, рис. 19—20.

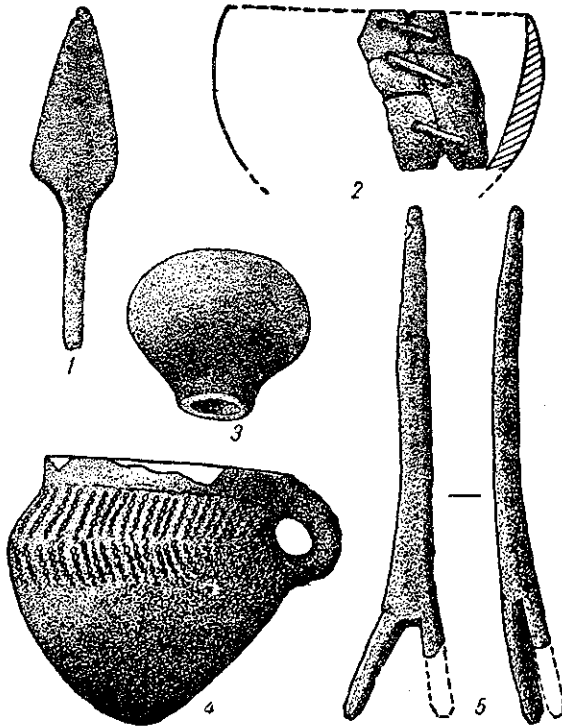

Рис. 1. Інвентар з давньоямного комплексу з м. Приморська (1—5).

рогатина, виявлена зліва від похованого (рис. 1, 5). Для виробу використана широка дубова заготовка з розвилкою. По всій довжині збереглися сліди обробки металевим знаряддям, а в основі вилок добре простежуються сліди випалу, очевидно з метою надання їй більшої твердості. Довжина рогатини 92 см, довжина вилок 19 см, кут між ними—45°. У профілі є незначний вигин. Рогатина лежала на зотлілих рештках дерев'яної чаші, від якої збереглися лише окремі фрагменти дерева, прошитого мідними дужками (рис. 1, 2). Аналогії цьому знаряддю невідомі, хоч дерев'яні предмети в бронзову епоху трапляються⁵. Рогатина могла застосовуватися, щоб тримати дрібну худобу під час стриження або навіть як зброя.

Весь поховальний комплекс має сліди північнокавказького впливу і може бути датований ямно-катакомбним часом, тобто кінцем III — початком II тисячоліття до н. е.

Б. Д. МИХАЙЛОВ

Погребение эпохи бронзы в Северном Приазовье

Резюме

В публикации дается описание интересного инвентаря из погребения, обнаруженного под разрушенным курганом на берегу Азовского моря в устье р. Обиточной (окраина Приморска). Около погребенного в вытянутом положении, ориентированного головой к юго-западу, оказались булава из нефрита, медный нож, деревянная рогатина, обломки деревянной чаши и яйцевидный сосуд, что позволяет датировать погребение концом III — началом II тысячелетия до н. э.

⁵ І. Тереножкін. Курган Сторожова Могила.— Археологія, т. V. К., 1951, стор. 183—191, рис. 7.